

Risk İletişimi Bağlamında Deprem Haberlerinin Çerçevenmesi: Radyo ve Televizyonda Deprem Temsili¹

Framing Earthquake News in the Context of Risk Communication: Representation of Earthquake on Radio and Television

Ali Murat VURAL²
Hatun BOZTEPE TAŞKIRAN³
Süleyman TÜRKÖĞLU⁴
Mehmet SARI⁵

Taylan MARAL⁶
Recep Kutluay KESKİN⁷
Emre KOPARAN⁸
Betül YÜNCÜOĞLU⁹

Mehmet GÜLNAR¹⁰
Hülya ŞAHİN¹¹
Türkay Türkan ÜNLÜ¹²
Mahmut Enes AĞCA¹³

ÖZ: Doğal afet kaynaklı risklere yönelik farkındalık sağlanmasında, toplumsal bilincin geliştirilmesinde ve risk nedenli hasarların en aza indirilebilmesi için ideal tutumların edinilmesinde, medyanın önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Türkiye için yüksek ve daimî risk teşkil eden depremin medya gündeminde yer alışı biçimleri de bu nedendir ki özel bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada da deprem riskinin taşıdığı bu çok özel öneme odaklanmış ve TRT Haber, A Haber, CNN Türk, Habertürk ve NTV televizyon ve radyo kanallarının analizi birer örneklem alanı olarak kabul edilmiştir. Bu kanalların, 26 Eylül 2019 İstanbul ve 30 Ekim 2020 İzmir depremlerine yönelik haber ve benzeri program içerikleri, nitel araştırma yöntemlerinden İçerik Analizi tekniği ile incelenmiş, izlerkitlede yaratılmak istenen etkilerin gözlenebilmesi için işlevsel bir araç olan ve seçici bir kontrol süreci anlamını taşıyan çerçeveleme paradigması, risk iletişimi ile bağlantılandırılarak çalışmaya kuramsal altyapı oluşturulmuştur. Yapılan analizler sonucu, risk iletişiminde geleneksel medyanın sahip olduğu rol ve konum ile çelişik bir görünüm ortaya çıkmıştır. Kategorilere göre yapılan analizlerde, ana akım radyo ve televizyon kanallarının risk iletişimi bağlamında herhangi bir çalışma yürütmediği ve afetler meydana gelmeden afetlere ilişkin riskleri gündemine almadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, geleneksel iletişim araçları olarak radyo ve televizyon kanalları, risk iletişimine gereken önemi vermemekte, “aydınlatma ve bilgilendirme” işlevlerini “risk ve afet” bağlamında yerine getirmemekte ve afetler meydana gelmeden önce gerekli uyarıların dolaşıma sokulmasını gerektiren proaktif tutumu sergilememektedirler. Ayrıca, proaktif bir yaklaşımla, kamuoyunu aydınlatma işlevinin gereği olarak risklere karşı kamuoyunu hazırlamak yerine, her felaket sonrasında yaşananları fazlasıyla hikâyeleştirme ve yoğun dramatizasyona dayalı yayıncılık pratiği sergilemektedirler.

Anahtar Kelimeler: Risk İletişimi, Radyo-Televizyon, Deprem, Haber, Çerçeveleme

¹ This study is supported by TÜBİTAK in the name of 121K654 - 1001 - Development of an Earth-quake Risk Communication Model in İstanbul Sample within the Context of Special Calls.

² Corresponding Author, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi **e-mail:** murat.vural@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0001-9330-2929

³ Prof. Dr., İstanbul University, Faculty of Communication **e-mail:** hatun.boztepe@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0002-3447-9174

⁴ Assist. Prof. Dr., İstanbul University, Faculty of Communication **e-mail:** turkoglu@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0003-2102-678X

⁶ Dr., İstanbul University, Faculty of Communication **e-mail:** tmaral@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0003-4508-4001

⁷ Res. Asst., İstanbul University, Faculty of Communication **e-mail:** kkeskin@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0002-1615-5838

⁸ Res. Asst., İstanbul University, Faculty of Communication **e-mail:** emre.koparan@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0002-5292-6732

⁹ Res. Asst., İstanbul University, Faculty of Communication **e-mail:** betulyuncuoglu@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0001-8556-286X

¹⁰ Independent Researcher **e-mail:** mgulnar@ticaret.edu.tr **ORCID:** 0000-0003-1530-0500

¹¹ Independent Researcher **e-mail:** hlyshh@gmail.com **ORCID:** 0000-0001-6763-2887

¹² İstanbul University, Institute of Social Sciences **e-mail:** turkayturkan@gmail.com **ORCID:** 0000-0002-8982-3040

¹³ İstanbul University, Institute of Social Sciences **e-mail:** mahmutenesagca@gmail.com **ORCID:** 0000-0003-1944-5635

Atf/Citation: Vural, A.M. ve diğerleri (2022). Risk İletişimi Bağlamında Deprem Haberlerinin Çerçevenmesi: Radyo ve Televizyonda Deprem Temsili. Intermedia International e-Journal, 9(17) 170-191. doi: 10.56133/intermedia.1113132.

Extended Abstract: The influence of traditional mass media such as newspapers, television, and radio in creating the public agenda and presenting the agenda periodically is obvious. This effect of the media has been theorized under the name of “agenda-setting”. On the other hand, the media has the power to frame any subject and transform it over time, thereby influencing public opinion. In this context, the “framing paradigm” has been developed in order to research the meanings and interpretations preferred by the mass media in the construction of social reality.

In this study, the presentation of the earthquake reality, which poses a great risk for Turkey, in the media has been investigated. The media has an important power in keeping the effects of the earthquake on the agenda and raising the awareness of the society in Turkey, where the earthquake risk is high and permanent. How much and how the earthquake took place in the media agenda, how it was framed, and what information was included in the frame also constitute an important dimension of risk communication.

In the study, TRT Haber, A Haber, CNN Türk, Habertürk and NTV channels in the sample and radio channels of the same institutions; The news and contents of the 26 September 2019 Istanbul and 30 October 2020 Izmir earthquakes were researched. All main news bulletins published in the interval limited to 30 days before and 30 days after the relevant earthquakes; It has been analyzed through various factors such as the coverage of the earthquake news, the frequency of the news, the use of images in the news, the quality of the image used, and the scientific data in the content.

It is possible to define the original importance of the study by filling the gap in the relevant literature. This study, which is carried out on risk communication and the effect of traditional media on risk communication, is important in that it has a different perspective from previous studies. While examining the relationship between ‘framing’, which is an important fact of mass communication processes, and risk communication, it has been investigated how the earthquake phenomenon is handled, which elements are highlighted while which ones are left out, in particular television and radio news.

In the content analysis, it was aimed to reach the findings regarding the way the earthquake was featured and presented on television and radio before and after the Istanbul and Izmir earthquakes. In this direction, all the main news bulletins of the television and radio channels included in the sample, broadcast between 26.08.2019 and 26.10.2019, were examined for the Istanbul earthquake, and the main news bulletins published between 30.09.2020 and 30.11.2020 were examined for the Izmir earthquake.

When the findings of the research were examined, it was seen that the news about the earthquake was mostly constructed around the framework of human interest. This framework, which aims to create a movement in the emotions of the audience, has been frequently used in media organizations especially after the Izmir earthquake. As the relevant literature points out; Considering the power that media tools have in conveying to the audience “what they should think about” or “about what”, it becomes possible to say that traditional broadcasting in Turkey does not show an agenda-setting reflex for the concepts of “risk, disaster or earthquake”. As the relevant literature points out; Considering the power that media tools have in conveying to the audience “what they should think about” or “about what”, it becomes possible to say that traditional broadcasting in Turkey does not show an agenda-setting reflex for the concepts of “risk, disaster or earthquake.”

Based on the findings of the research; It is possible to say that in the traditional broadcasting approach in Turkey, the necessary importance is not given to risk communication, the functions of “illumination and information” are not fulfilled within the framework of “risk and disaster”, and a proactive attitude that requires the necessary warnings to be circulated before disasters occur is not exhibited. So much so that when the content produced for the earthquake was filtered by date, the number of “earthquake news” before the earthquake in Istanbul increased 10 times after the earthquake occurred, mostly on the day of the earthquake. It has been observed that the same news has increased more than 20 times within the framework of the Izmir earthquake. This situation, which was determined especially for the Izmir earthquake, where the loss and damage were great, revealed that certain audio-visual patterns were used in the earthquake news. So, that one third of the news circulated is included in the “Storytelling / Dramatization” theme.

Key Words: *Risk Communication, Radio-Television, News, Earthquake, Framing*

GİRİŞ

Modern toplumlarda medyanın ve kitle iletişim araçlarının önemi ve gündelik yaşam pratiklerinde kapladığı alanın fazlasıyla geniş olduğu kabul edilmektedir. Öyle ki kitle iletişim araçları teknolojik dönüşümler ve yakınsamayla birlikte, birbirleri arasındaki bariyerlerin bulanıklaştığı bir forma bürünerek, McLuhan'ın (2014) deyiimiyle küresel bir köye dönüşen modern toplumların vazgeçilmez unsurları haline gelmektedir.

Kitle iletişim araçlarının hâlen güçlü olduğu alanlardan birisi kamusal alandaki konuların belirginliğini etkileme yetisidir. Kamuoyu gündemini oluşturmada ve gündemin periyodlarla sunulmasında gazete, televizyon, radyo gibi geleneksel kitle iletişim araçlarının etkisi aşikârdır. Medyanın bu etkisi "gündem belirleme" (*agenda-setting*) adı altında kuramlaştırılmıştır. Diğer taraftan medya herhangi bir konuyu çerçeveye yerleştirerek zaman içinde onu dönüştürme ve böylelikle kamuoyunu etkileme gücüne sahiptir. Bu bağlamda toplumsal gerçekliğin inşasında kitle medyasının tercih ettiği anlam ve yorumları araştırma amacıyla "çerçeveleme paradigması" geliştirilmiştir. Scheufele ve Tewksbury'nin vurguladığı üzere, kökleri psikoloji ve sosyolojiye dayanan, bir konunun medyada tasvir edilmesinin izlerkitle tarafından nasıl anlaşıldığını etkilediği varsayımına dayanan çerçeveleme hem makro hem de mikro düzeyde işlerlik gösteren bir inşadır. Bir makro yapı olarak çerçeveleme habercilerin ve diğer iletişimcilerin bilgiyi izlerkitle arasında mevcut şemalara uyum sağlayacak şekilde, etkin ve anlaşılır olmasını amaçlayarak sunmalarını ifade eder. Bir mikro yapı olarak ise insanların izlenim oluştururken sorunlarla ilgili enformasyon ve sunum özelliklerini nasıl kullandıklarını açıklar (2006, s. 11-12). Dolayısıyla medya hem gündem belirleme hem de çerçeveleme kullanarak toplumların tutum ve görüşlerini potansiyel olarak etkileme gücüne sahiptir.

Risk uzmanları ve risk iletişimi araştırmacıları, riskin toplumsal inşasında medyaya büyük önem atfetmektedir. Vasterman, Yzermans ve Dirkzwager, medyanın risklerin tanımlanmasında ve halk ile yetkililer tarafından algılanma biçimleri üzerinde büyük bir etkiye sahip (2005, s. 110) olduğunu altını çizmektedir.

Doğa, insan, teknoloji, meteoroloji ve biyolojik kökenli olabilecek afetler medyada büyük ölçüde yer kaplamaya devam etmektedir. Bireyleri ve toplumları ilgilendiren afet risklerinin felaketlere yol açma tehlikesi bulunmaktadır. Bu nedenle de bir felaket durumu ortaya çıkmadan afet risklerinin önemsenerek afete yönelik gereken hazırlığın yapılması, bu hazırlık için de toplumsal farkındalığı yükseltmeye yönelik risk iletişim faaliyetlerinin etkili biçimde yönetilmesi zorunludur.

Bu çalışmada Türkiye için büyük risk teşkil eden deprem felaketinin medyadaki sunum biçimleri, düzeyi ve yoğunluğu araştırılmıştır. Medya, deprem riskinin yüksek olduğu ve süreklilik arz ettiği Türkiye'de, bu felaketin etkilerini gündemde tutma ve toplumun farkındalığını arttırmada önemli bir güce ve sorumluluğa sahiptir. Deprem henüz meydana gelmeden önce afet tehlikesini barındıran risk olarak medyanın gündeminde ne kadar ve nasıl yer aldığı, nasıl bir çerçeve ile sunulduğu, hangi bilgilerin çerçevenin içinde bulunduğu, risk iletişiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Çalışmada, örneklem dâhilindeki TRT Haber, A Haber, CNN Türk, Habertürk ve NTV kanalları ile aynı kurumların radyo kanallarının; 26 Eylül 2019 İstanbul ve 30 Ekim 2020 İzmir depremlerine yönelik haber ve benzeri program içerikleri araştırılmıştır. İlgili depremlerden 30 gün öncesi ve 30 gün sonrasıyla sınırlanan tarih aralığında yayımlanan tüm ana haber bültenlerinde; deprem haberlerine yer verme, bu haberlerin sıklığı, bu haberlerde görüntü kullanımı, kullanılan görüntünün niteliği, haber içeriğinde bulunan bilimsel veri kriterleri analiz edilmiştir.

Deprem riskine ilişkin medya dolayısıyla gerçekleştirilen iletişim faaliyetlerini ele almayı amaçlayan bu çalışma afet iletişimini afet meydana gelmeden önceki risk iletişimi boyutuyla değerlendirmektedir. Zemp'in (2010) belirttiği gibi afet iletişimi afet öncesi, afet süresince ve afet sonrasında gerçekleştirilen iletişim faaliyetlerini kapsamaktadır ve afet öncesi risk iletişimi olarak ifade edilen aşamada hedef kitlelerde riske ilişkin farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır. Deprem odaklı risk iletişiminde haber tasarımına odaklanan bu çalışmanın deprem odaklı risk iletişimine yönelik literatürdeki boşluğu doldurması beklenmektedir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırmanın daha önce yürütülen araştırmalara göre, sahip olduğu kapsam ve örneklem çeşitliliği açısından önem taşıdığı düşünülmektedir. Kitle iletişim süreçlerinde sıklıkla yer alan ve önemli bir boyutu oluşturan 'çerçeveleme'nin risk iletişimi ile ilişkisi irdelenirken, televizyon ve radyo haberleri özelinde deprem olgusunun

nasıl işlendiği, hangi öğeler ön plana çıkarılırken hangilerinin dışarıda bırakıldığı saptanmaya çalışılmıştır. İletişim ve medya çalışmalarına ilişkin alan yazında, çerçeveleme ile ilgili haber medyası odaklı çalışmalar var olmakla birlikte, risk iletişimini temele alarak problemleştiren çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada, depremin gündemde olduğu ve olmadığı zaman aralıkları karşılaştırılarak, gündem belirlemede ikincil aşama olan çerçevelemenin ilgili kriterler üzerinden nasıl işlediği analiz edilmeye çalışılmıştır.

1. Medya Haberlerinde Çerçeveleme Yaklaşımı

Çerçeveleme yaklaşımına geçilmeden önce Bağımlılık ve Gündem Belirleme kuramlarının ele alınmasında yarar bulunmaktadır. Topluların risk algısını etkilemesi açısından medyanın etki düzeyinin araştırılmasında bu kuramlar dayanak noktası oluşturmaktadır. Bireyin içinde yaşadığı topluma, iletişim halinde olduğu coğrafyalara veya dünyanın herhangi bir noktasında yaşanan gelişmelere karşı duyduğu merakın giderilmesi medya üzerinden mümkün hale gelebilmektedir. Bu noktada Ball-Rokeach ve DeFleur'ün Bağımlılık Kuramı, kitle iletişim araçlarıyla toplumsal yapılar arasında bir etkileşim olduğunu ileri sürmektedir.

Onlara göre kapitalizm sonrası –modern- toplular, toplumsal ilişkilerin yoğun ve karmaşık olduğu bir formdadır. Bu da kişilerin çevrelerinde yaşananları anlayabilmek ve onlara dair bilgileri alabilmek için kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duymasıyla ve izlerkitlenin medyaya karşı - zorunlu olarak - bağımlılık geliştirmesiyle sonuçlanmaktadır. Buna göre medya toplumsal hareketlerin; toplum, birey ve gruplar düzeyinde devamının ve dönüşümünün önemli bir kaynağıdır (1976, s. 4-5).

McQuail ve Windahl'ın (1993, s. 140-142) vurguladığı biçimiyle Bağımlılık Kuramı üç temel unsurdan oluşmakla birlikte (kitle iletişim araçları – toplum – izleyici) bu öğeler arasındaki etkileşim ve ilişki kuramın da temelini belirlemektedir. Modern toplumlarda birey çevresine karşı duyduğu merakını ve bilgi eksikliğini gidermek için kitle iletişim araçları gibi bilgi kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. 1972 yılında McCombs ve Shaw tarafından ortaya konulan Gündem Belirleme Kuramı, hâlen kitle iletişim araçlarının etkilerinin araştırılmasında en etkili kuramlardan biri olarak önem arz etmektedir. Kitle iletişim araçlarının, bireylerin ne hakkında düşünmesi gerektiğini, toplumsal değerleri ve öncelikleri belirlemede ne düzeyde etkili olduğunu ve 'gündemi belirleme' gücünü analiz etmek için, Gündem Belirleme Kuramı oldukça iyi bir yol gösterici olma niteliği taşımaktadır (McCombs & Shaw, 1972).

1986 ile 1989 yılları arasında Amerika'da uyuşturucuya karşı verilen mücadelede medyanın rolü ve önemi üzerinden yürüttükleri çalışmada Severin ve Tankard (2001, s. 219), izleyicilerin medyanın kurduğu gündem üzerinden olayların hangi önem düzeyinde olduğuna karar verme eğilimi gösterdiklerini saptamışlardır. Walter Lippman'ın Kamuoyu çalışmasından hareketle Bernard Cohen, The Press and Foreign Policy adlı çalışmada medyanın, bireylere ne düşünmeleri gerektiğini empoze etme konusunda tamamen başarılı olamasa da "ne hakkında" düşünmeleri gerektiğini bildirme anlamında fazlaca etkili olduğunu vurgulamaktadır (İrvan, 2001, s. 70).

İzlerkitlenin günlük yaşamında doğrudan etki eden medyatik söylemin ve kitle iletişim araçlarının oluşturduğu bu gündem konularının ne yoğunlukta söylendiği kadar "nasıl" ve "hangi çerçeveden söylendiği" de iletişim kuramları bağlamında hayli önemli kabul edilmektedir. Editöryal süreç, bu çerçeveleme işleminin başlangıcını oluştururken, hemen sonrasında haber konusunun öne çıkarılması ve arka planda tutulan yönlerin belirlenmesi, nihayet son aşamada da görüntünün ve sesin çerçevelenmesi, tüm bu işleyişin aşamalarını, diğer deyişle çerçeveleme sürecini oluşturmaktadır (Akmeşe, 2020, s. 42). Çerçeveleme ile gündem belirleme arasında ince bir çizginin varlığından söz etmek mümkündür. Çerçeveleme için ikinci dereceden gündem belirleme denilebilmektedir. Gündem belirleme, medyanın kamusal alanda tartışılacak konuları (gündem) belirleme çabalarına odaklanırken, çerçeveleme izleyicinin bu konular hakkında ne düşünmesi gerektiği ile birlikte meseleler hakkında nasıl düşüneceğini de belirleyerek bir adım daha ileri gitmesidir. Bu çerçeveler daha sonra insanların sunulan konular hakkında yaptıkları seçimleri etkilemektedir.¹⁴

¹⁴ Çerçeveleme araştırmalarının gündem belirlemeyle bir ilişkisinin olup olmadığı muhtelif tartışmalara neden olmuştur. Özarslan ve Güran (2015, s. 38) gündem belirleme içinde yer alan "niteliklerin gündemi"nin aslında çerçeveleme olduğunu ve her ikisinin de gündem kurmanın ikinci bir boyutu olduğunu savunan McCombs ve Ghanem'in görüşlerine ilaveten, çerçevelemenin "iletişim metinlerinin işleyişi hakkında her şeyi kapsayıcı bir genel teori haline gelme potansiyeline sahip" olduğunu savunan Entman'ın görüşlerine değinmektedirler. Yazarlara göre, Scheufele, Kosicki ve Tewksbury gibi çerçeveleme yazarları çerçevelemenin gündem kurmanın devamı olmadığını vurgulamaktadırlar.

Goffman'ın 1974'te yayımladığı *Çerçeveleme Analizi* isimli çalışmasıyla beraber sosyal bilimler literatürüne giren kavram, sonrasında psikoloji ve iletişim gibi farklı alanlarda da kullanılmıştır. Haber metinlerinde çerçeveleme kavramı, 1980 yılında Gitlin'in 1960'lardaki öğrenci hareketleri üzerine yaptığı çalışmasında bu hareketlerin televizyon haberlerinde çerçeveselendirilerek basitleştirilmesini tespit ettiği çalışmasında görülmektedir (Gitlin'den akt. Atabek & Uztuğ, 1998, s. 100). Haberin konusunun ne kadarının, hangi açı ile verileceği; hangi duygu yoğunluğunun kullanılacağı ve kimlerin sorumlu tutulabileceği haberi üreten, yayınlayan ve bu süreçler üzerinde etki oluşturabilecek diğer aktörlerin kontrolünde bulunmaktadır. Alandaki diğer araştırmalar da (Erdoğan, 2006; Tokar, 2016) bu yöneme sıklıkla başvurulduğuna işaret etmektedir.

Çerçeveleme, rating kaygısının dışında haberin gideceği alıcıya daha yalın bir şekilde gönderilmesi için de kullanılabilir. Dikkati çok kolay dağılabilen ve çevresel faktörlerden kolayca etkilenebilen izlerkitle için haberin çerçeveselendirilmesi; haberde yer alan olayı izlerkitle tarafından daha anlamlı bir biçime sokmak için haberde öne çıkan unsurları ve dışarıda bırakılacak unsurları belirleyen bağlamdır (Atabek & Uztuğ, 1998, s. 100). Haberin kurgulanma aşamasında haberi yapan kişi ya da yayıncı kurum, haberde bir odak noktası belirlemeyi tercih edebilmektedir. Çerçeveselendirme gerçeğin bazı yönlerine dikkat çekerken diğer unsurları gizleyebilmekte ve bu da farklı yayınları takip eden izleyicilerin farklı tepkiler vermesine neden olabilmektedir (Entman, 1993, s. 55). Haberde anlatılan olay içerisinden seçilen bu odak noktası genellikle hedef kitlenin beklentilerine ve yayıncı kuruluşun perspektifine göre şekillenmektedir.

Haber anlatıları karşılaştırılmadıkça, çerçeveselendirme tam olarak tespit etmek zordur, çünkü çerçeveselendirilen metinlerin çoğu doğal, dikkat çekmeyen sözcük veya görüntü seçimleri gibi görünmektedir (Entman, 1991, s. 7). Çerçeveselendirilen haber metinleri alıcıya doğal bir şekilde gittiği için haberin bakış açısını ya da ideolojisini sorgulamadan kendisine verildiği kadarı üzerinden bir bilişsel sürece başlamaktadır. Çerçeveleme, ahlaki değerlendirme, akıl yürütme, problemler için çözüm geliştirme gibi bilişsel süreç çeşitliliğini içermektedir (Weaver, 2007, s. 146). Bir amaç doğrultusunda yapılan çerçeveleme, çerçeveselendirme kişisi tarafından haberin merkezindeki olaya nasıl bakılması gerektiğini, olaydaki ilgi merkezinin ne olduğunu izlerkitle perspektifinden kurgulayarak yeni bir bağlam oluşturmaktadır (Akmeşe, 2020, s. 39). Sosyal normlar ve kültürel değerler, bir konunun çerçeveselendirme şeklini etkileyebilmektedir (Kim & Carvalho & Davis, 2010, s. 564). Lynch ve McGoldrick'e göre (2007, s. 258) çerçeveleme "-dili, görseelliği ve habercileriyle- bir iletişim inşasını" işaret eder ve dinleyici veya izleyiciyi "yeni bilgilerin nasıl yorumlanacağı ve sınıflandırılacağı" hususunda yönlendirir. Yazarlara göre çerçeveleme "mesajların, mevcut inançlar veya fikirlerle ilişkili olarak verimli bir şekilde yorumlanabilmeleri için anlamlarla nasıl kodlandığı" anlamına gelmektedir (Lynch & McGoldrick, 2007, s. 258). Dolayısıyla çerçeveleme seçici bir kontrol süreci anlamını taşır.

2. Görsel ve İşitsel Medyanın Risk İletişimi Bağlamında Deprem Haberlerini Çerçeveselendirilmesi

Sorun, felaket, karmaşa, kaos, tehlike gibi olumsuz çağrışımlara sahip kavramları akla getiren risk (Turancı, 2010, s. 89); hem bireysel yaşamın hem de toplumsal düzen sürekliliğinin sağlanmasında olumsuz etkiler oluşturabilecek durumlara işaret etmektedir. Riskin ortaya çıkarak zarar verebilecek bir krize dönüşmesinden önce riske karşı hazırlıklı olabilmek, risk yönetiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Risk yönetiminin bu boyutunun başarılı olmasında ise riske yönelik iletişim faaliyetlerinin etkili biçimde yürütülmesi kritik önem arz etmektedir.

Covello ve arkadaşlarına (1986, s. 172) göre risk iletişimi, çeşitli risk kategorileri ile bağlantılı bilgilerin amaca dönük biçimde ilgili taraflar arasındaki değiş tokuşu olarak tanımlanabilmektedir. Herhangi bir kurum ya da kuruluşun riske yönelik farkındalık sağlamak, farkındalığın geliştirilmesine katkıda bulunacak enformasyonu hazırlamak, riske yönelik uygun tutumlar ve risk hasarlarını azaltacak eylemlere ilişkin önerilerde bulunmak amacına yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetler, risk iletişiminin kapsamında bulunmaktadır (Heath & O'Hair, 2009, s. 6-7). Morgan ve arkadaşlarının (2002, s. 2) ifade ettiği gibi risk iletişimi süreci, insanların riske ilişkin karar vermeden önce gerekli bilgiye sahip olmaları için yürütülmesi gereken iletişim faaliyetlerini içermelidir.

Risk iletişimi; medya, devlet kurumları, hedeflenen kitle üyeleri, bilim insanları gibi pek çok tarafın katılımıyla yürütülen bir iletişim sürecine işaret etmektedir (Smillie & Blissett, 2010). Risk iletişimi, riskle ilgili enformasyonun açık, anlaşılır ve basit bir biçimde riskten etkilenmesi muhtemel taraflara iletilmesini gerektiren bir süreçtir. Riskin azaltılması, hazırlıklı olma halinin sağlanması, riske yönelik ideal tutumların edinilmesi gibi amaç-

ları bulunan riske dair her tür enformasyonun, kaynaktan hedef kitleye ulaştırılmasında, yine medya kritik bir rol üstlenmekte, risk iletişiminin çok aktörlü yapısının en önemli sacayaklarından birini oluşturmaktadır. Bu anlamda bu çalışmada da Türkiye'nin üzerinde bulunduğu tektonik fay hatları sebebiyle yüksek deprem riski taşıyan ülke olmasından hareketle deprem riski üzerine odaklanılmıştır.

Risk iletişiminde medyanın hızlı, kolay ve bedelsiz bir şekilde geniş hedef kitlelere ulaşabilme imkan ve kabiliyetleri, deprem riskine yönelik iletişim açısından da irdelenmeyi gerektirmektedir. 2011 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen bir çalışmada (Yeşil Tekeli, 2016, s. 7) medyanın, depreme ilişkin bilginin ediniminde ilk sırada yer aldığı vurgulanmıştır ki bu da yukarıda belirtilen gerekçeyi güçlendirici bir faktör niteliğindedir.

Haber çerçeveleme araştırmalarının; 1) haberlerdeki çerçeveleme ve çerçeveleme araçlarını belirleme, 2) haber çerçevelemenin etkileri üzerine araştırmalar olmak üzere iki temel kategori altında toplanabileceğini belirten Pan'ın (2008, s. 1870) belirttiği gibi, ilk kategori çoğunlukla haber metinlerinin içerik veya metinsel analizlerini içerirken, ikincisi alımlama ve anket çalışmalarından oluşmaktadır. Bu çalışma ise ilk kategori dâhilinde, deprem riskine yönelik radyo ve televizyon aracılığıyla gerçekleştirilen iletişim faaliyetlerini deprem içerikleri ve metinsel analiz boyutuyla incelemektedir.

3. Radyo ve Televizyonlardaki Deprem Haberlerinin Risk İletişimi Bağlamında Analizi

3.1. Amaç ve Yöntem

Medyanın toplumu eğitici ve bilgilendirici işlevi göz önüne alındığında ürettiği söylem, yarattığı gündem ve bunlara ek olarak oluşturduğu farkındalık oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Türkiye'nin coğrafi konumu ve fiziksel geçmişi gereği güncelliğini her zaman koruyan risk etkenlerinden biri olan depreme yönelik tutum da bu noktada hayati önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı deprem odaklı risk iletişiminde medya dolayısıyla gerçekleştirilen iletişim faaliyetlerinde ortaya konan haberleştirme pratiklerinin radyo ve televizyon mecraları özelinde tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda örnekleme dâhil edilen TRT Haber, A Haber, CNN Türk, Habertürk ve NTV kanalları ile aynı kurumların radyo kanallarının; 26 Eylül 2019 İstanbul ve 30 Ekim 2020 İzmir depremlerine yönelik haber içerikleri incelenmiştir.¹⁵ İlgili depremlerden 30 gün öncesi ve sonrasıyla sınırlanan dönemde, ilgili kanalların yayımlanan tüm ana haber bültenleri; deprem haberine yer verme, haber sıklığı, haberde görüntü kullanımı, kullanılan görüntünün niteliği, içerikte bulunan bilimsel veri başlıklarındaki kriterler, nitel araştırma yönteminin bir tekniği olan içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Ulaşılan veriler üzerinden radyo ve televizyon kanallarının deprem riskine yönelik haberleştirme pratiklerinin saptanması amaçlanmış, bu amaçlar doğrultusunda da şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Radyo ve televizyonlar deprem gerçekleşmeden önce deprem riskine yönelik içeriklere yer vermekte midir?
- Radyo ve televizyonlar depremi risk iletişimi bağlamında ele almakta ve bu deprem riskine yönelik hazırlıklı olma halinin sağlanması için içerik üretmekte midir?
- Radyo ve televizyonların depreme ilişkin haberleştirme pratikleri nasıldır?
- Radyo ve televizyonların depreme ilişkin haberleştirme pratikleri deprem olmadan önceki ve deprem olduktan sonraki zaman dilimlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Çalışmanın amacına yönelik en uygun inceleme tekniğinin içerik analizi olduğu belirlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, elde edilen verilerin, onları açıklayabilecek ve aralarındaki anlamlı ilişkileri ortaya çıkaracak kavramlar, ilişkiler ve temalar üzerinden yorumlanmasıdır. (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 242) Bununla birlikte içerik analizi kullanılan araştırmalarda temel güdü verileri, basılı materyalleri, görüntüleri/sesleri veya metinleri sorgulayarak ne anlama geldiklerini, neyi mümkün kıldıklarını veya neyi engellediklerini ve onlar tarafından aktarılan bilgilerin etkilerini ortaya koymaktır (Krippendorff, 2004, s. 18). Bu yöntem doğrultusunda çalışmada örneklem olarak belirlenen yayın kuruluşlarının içerikleri, daha önce belirtilen kriterler üzerinden içerik analizine tabi tutulmuştur. Beş farklı kodlayıcı tarafından oluşturulan kriter seti üzerinden ön kodlamalar yapılmış, kriter setinin yeterliliği ve geçerliliği test edilmiştir. Ön kodlamalar sonucunda yapılan analiz aracılığıyla kodlayıcılar arası tutar-

¹⁵ Yapılan ön araştırmada radyo arşivleri taranmış, ilgili kanalların radyoya özgü herhangi bir haber ya da haber bülteni üretmediği tespit edilmiştir. Ayrıca medya takip ve arşivleme hizmetleri sunan Ajans Press yetkililerince ilgili radyo kanallarının özgün veri sunacak bir içerik üretmediği, televizyon kanallarıyla eşzamanlı bültenler yayınladığı bildirilmiştir.

İliğin oluştuğu görülmüştür. Televizyon kanallarının -ve eş zamanlı biçimde radyo yayınlarının- ilgili tarih aralığında yayımlanan tüm haber bültenleri kriter listesi üzerinden, SPSS aracılığıyla 07.11.2021-10.12.2021 tarihleri arasında kodlanmış, yine aynı sistemin çıktıları kullanılarak veri analiz sürecine geçilmiştir.

Çoklu kullanıcı tarafından yürütülen içerik analizi sürecinin güvenilirlik ve tutarlılığının kodlayıcıları eğitmekle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir (Holsti, 1969). Bu doğrultuda araştırmada kodlayıcıların kodlama öncesi eğitilerek kodlama cetveli üzerinde mutabık kalması sağlanmış ve tüm içeriklerin kodlanmasına geçilmeden önce pilot kodlamalar yapılarak kodlayıcılar arasındaki uyuma seviyesinin artması hedeflenmiştir. Ayrıca kodlayıcılar arasındaki tutarlılık istatistik programı üzerinden de doğrulanmıştır.

3.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Geleneksel yayıncılığın klasik radyo, televizyon ve gazete medyumları aracılığıyla yürütülen kitle iletişim süreçlerine işaret ettiğinden hareketle; çalışmanın evreni televizyon kanalları ve mevcut durumda aynı içeriğe yer verdiği tespit edilen radyo yayınları ile sınırlandırılmıştır.

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yayın yapan ulusal radyo ve televizyonlar oluşturmaktadır. Ancak evrenin tamamının incelenmesi yerine sosyal bilim araştırmalarına uygun olarak örnekleme yoluna gidilmiştir. Evrenin ögeleri arasından, amaçlı örnekleme belirleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme aracılığıyla örnekleme grubu oluşturulmuştur. Ölçüt örnekleme kısaca, önceden saptanmış bir ölçüt/ölçütler dizisini karşılayan durumların çalışılması olarak tanımlanmaktadır.

Bu durumda risk iletişiminde medyanın etkilerini sorgulayan bu çalışma özelinde belirleyici ölçüt rating/tiraj olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de geleneksel yayıncılığın etki gücü en yüksek mecralarını incelemek, örneklemin evreni temsil gücünü karşılar niteliktedir. Televizyon İzleme Araştırmaları Komitesi (TİAK, 2021) verilerine göre Şubat 2021 itibarıyla en çok izlenen haber kanallarının TRT Haber, A Haber, CNN Türk, Habertürk ve NTV olduğu saptanmıştır. Radyo Dinleme Hizmetleri Organizasyon Tanıtım ve Yayıncılık Anonim Şirketi (RİAK, 2021) verilerine göre ise en çok dinlenen radyo haber kanallarının A Haber Radyo, TRT Haber Radyo, NTV Radyo, Habertürk Radyo ve CNN Türk Radyo olduğu tespit edilmiştir. Bu verilerden hareketle araştırmanın örnekleme en yüksek izlenme ve dinlenme oranlarına sahip 5 televizyon ile 5 radyo kanalından; sırasıyla TRT Haber, A Haber, CNN Türk, Habertürk ve NTV ile A Haber Radyo, TRT Haber Radyo, NTV Radyo, Habertürk Radyo ve CNN Türk Radyo’dan oluşmaktadır.

Son üç yılda yapılan satış, izleme ve dinleme verilerine ilişkin taramalarda ilgili yayınların, takipçi kitlenin yaklaşık %80’inden fazlasını kapsadığı saptanmıştır. Bu durum, televizyon kanalları ve radyo istasyonları için ilk beş sıranın belirlenmesinin de gerekçesini oluşturmaktadır.

3.4. Bulgular

İlgili yayın organları ve belirlenen içerik kategorileri “IBM SPSS Version 28” programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Toplanan veriler betimleyici istatistik kapsamında yer alan frekans analizlerine başvurularak sunulmuş ve yorumlanmıştır.

İçerik analizinde kullanılmak üzere geliştirilen kriter setinden hareketle, içerik analizine tabi tutulan görsel ve işitsel materyaller: Hangi televizyon ve radyo kuruluşuna ait olduklarına göre Televizyon Kanalları ve Radyo Kanalları kategorisinde; haberin açıklama, iddia, eleştiri, korku/panik, bilgilendirme, örneklendirme, uyarı ve hikayeleştirme gibi içeriklerden hangisine sahip oldukları Haber İçeriği kategorisinde, haberde görüntü kullanımının olup olmadığı ve –varsa- kullanılan görüntünün deprem anına, deprem sonrasında, geçmiş depremlere ait arşiv görüntülerine, canlı yayınlara ya da konuşan/bilgi veren kişinin görüntülerine yer verme durumu ise Görüntü Kullanımı kategorisinde incelenmiştir. Ardından Görselin Niteliği kategorisinde, kullanılan görüntülerin betimleyici ya da bilgilendirici olma yoğunluğu, Ses Kullanımı ve Sesin Niteliği kategorilerinde ise haberde sesin var olup olmadığı ile –varsa- çığlık, telsiz konuşmaları, acil müdahale ekip sesleri gibi nitelikleri sorgulanmıştır. Müzik Kullanımı ve Müziğin Niteliği kategorilerinde; haberde müziğe yer verilip verilmediği ile, hangi tür müzik öğelerinin kullanıldığı irdelenmiştir. Depremsel bilimci, Jeolog, İnşaat Mühendisi, Şehir Planlama Uzmanı gibi farklı disiplinlerden uzmanla-

rın haberlere konuk/konuk edilme sıklığı ise Uzman Görüşü ve Veri Aktarımı kategorisinde değerlendirilmiştir. İlgili haberlerin risk yönetimine dair içeriğe sahip olup olmadığı, Risk Yönetimi ile ilgili İçerikler kategorisi üzerinden saptanmıştır. Riskin Engellenmesine İlişkin Sorumluluk Atfedilen Aktörler kategorisinde ise, haberlerde riskin engellenmesi ve olası hasarların minimize edilmesine yönelik sorumluluğun hangi kurum ve kuruluşlara yönlendirildiği incelenmiştir. Deprem toplumsal, kültürel, iletişim, milli güvenlik, ülke ekonomisi ve toplum psikolojisi gibi çeşitli bağlamlarda oluşabilecek etkilerine dair içeriğe yer verme durumu ise Deprem Etkilerine İlişkin İçerikler kategorisinde ele alınmıştır. Haberlerde depreme dair açıklama yapan ya da bilgi veren aktörlerin kimler olduğu Deprem Konusuna İlişkin Açıklama ve Bilgilendirme Yapan Aktörler kategorisinde sorgulanmıştır. Son olarak Deprem Hasarlarının Atlatılmasına Yönelik İşbirliğine İlişkin İçerikler kategorisinde, özel sektör, kamu kurumları ve bireysel girişimlerce yürütülen yardım ve destek faaliyetlerinin haberlerde hangi sıklıkta yer aldığı irdelenmiştir.

Aşağıdaki tablo gazetelerin İstanbul ve İzmir depremi öncesindeki bir aylık zaman dilimi ile sonrasındaki bir aylık zaman diliminde depremi haberleştirme sıklığına ilişkin veriler sunmaktadır:

Tablo 1: Televizyon ve radyo kanallarının depremlerden önce ve sonra deprem haberine yer verme sıklığı

İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
Tarih Aralığı	Depreme İlişkin Haber Sayısı	Tarih Aralığı	Depreme İlişkin Haber Sayısı
26.08.2019 – 25.09.2019	133	30.09.2020 – 29.10.2020	78
26.09.2019 – 26.10.2019	1031	30.10.2020 – 30.11.2020	1744
Toplam	1164		1822

Tablo 1’de yer verilen haber sayıları, ilgili televizyon ve radyo kanallarının 26.08.2019 – 26.10.2019 arası ile 30.09.2020–30.11.2020 tarih aralığında yayımlanan 60 günlük haber bültenlerine ve bu bültenlerde deprem haberine yer verme sıklığına işaret etmektedir. Veri toplama sürecinde ilgili zaman aralığında toplam 2.986 haber incelenmiştir. Analize tabi tutulan haberlerde depreme yönelik içeriklere yer verme sıklığının, 26 Eylül 2019 tarihinde gerçekleşen İstanbul depreminden önce 133 olduğu, 30 Ekim 2020 tarihinde gerçekleşen İzmir depreminden önce ise 78 olduğu tespit edilmiştir. İstanbul depremi özelinde depremin yaşandığı günden başlayarak sonraki 30 günde 1031 haber üretildiği görülürken, İzmir depremi sonrası bir aylık zaman diliminde ise 1.744 haber yayınlandığı ortaya konmuştur. İzmir depreminin can kayıplarına ve yapı hasarlarına yol açması nedeniyle, deprem sonrası içerik sayısının İstanbul depremine kıyasla daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Bu yöndeki bulgular ise depremin olağan koşullar altında medyanın yoğun ilgisi ile karşılaşmayan bir haber konusu olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Medya herhangi bir depremin yaşanmasının ardından depremi bir haber konusu olarak önceliklendirmektedir.

Tablo 2: Deprem haberlerinin televizyon ve radyo kanallarına göre dağılımı

	İstanbul Deprem Haberi		İzmir Deprem Haberi	
	Televizyon	Radyo	Televizyon	Radyo
TRT Haber	129	129	171	171
A Haber	122	122	174	174
CNN Türk	136	136	180	180
Habertürk	80	80	173	173
NTV	115	115	213	213
Toplam	582	582	911	911

Tablo 2’de, incelenen tarih aralığında üretilen deprem haberlerinin televizyon ve radyo kanallarına göre dağılımı verilmiştir. Buna göre 26 Eylül 2019 tarihinde yaşanan İstanbul depreminden önce ve sonra, depreme yönelik haber ve içeriklere en çok yer veren kanalın CNN Türk olduğu anlaşılmıştır (n=136). Ardından toplam 129 deprem haberiyle TRT Haber televizyon ve radyo, 122 haberle A Haber ve 115 haberle NTV gelmektedir. 30 Ekim 2020 tarihinde yaşanan İzmir depreminden önce ve sonra ise depreme yönelik haber ve içeriklere en çok yer veren yayın organı NTV ve NTV Radyo olmuştur (n=213). Ardından toplam 180 deprem haberiyle CNN Türk, 174 haberle A Haber ve Radyo, 173 haberle Habertürk ve 171 haberle TRT Haber ve TRT Radyo gelmektedir.

Tablo 3: Haberlerin temalara göre dağılım oranları

Haberin Teması	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Açıklama	564	21,3	824	21,3
İddia	122	4,6	268	6,9
Eleştiri	165	6,2	249	6,4
Korku ve Panik	355	13,4	366	9,4
Analiz	146	5,5	184	4,7
Bilgilendirme	958	36,2	1194	30,8
Uyarı	209	7,9	241	6,2
Örneklendirme/Kıyaslama	44	1,7	26	0,7
Dramatize etme/Hikâyeleştirme	80	3,0	522	13,5
Toplam	2643	100,0	3874	100,0

Tablo 3’te sunulan bulgular depreme yönelik haberlerin temalara göre dağılımına işaret etmektedir. İstanbul depremi çerçevesinde, toplamda üretilmiş 1.164 haber çoklu kodlama yöntemiyle kodlanmıştır. Haberlerin birden fazla temaya sahip olduğu durumlarda çoklu kodlanması nedeniyle, deprem haberlerinin sahip olduğu tema sayısı toplam 2643’e ulaşmıştır. İstanbul depremi özelinde en sık kullanılan tema 958 haberle bilgilendirme olurken, 564 haberle açıklama temasına dâhil olan haberler ikinci sırada bulunmaktadır. İzmir depremine yönelik üretilen toplam 1.822 haberin de İstanbul’a benzer şekilde iki temada yoğunlaştığı ancak bilgilendirme temasının özellikle sık kullanıldığı görülmektedir (n=1194). En sık kullanılan ikinci temanın ise 824 haberle açıklama olduğu saptanmıştır.

Tablo 4: Haberde görüntü kullanım sıklığı

Haberde Görüntü Kullanımı	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Görüntü Yok	611	52,5	933	51,2
Görüntü Var	553	47,5	889	48,8
Toplam	1164	100,0	1822	100,0

Tablo 4’te paylaşılan veriler depreme yönelik haberlerin biçim ve içerik olarak yalnızca sunuştan oluşması, metne ve fotoğrafa yer vermesi ile canlı bağlantılar, arşiv görüntüleri, röportajlar, infografikler vb. haberi destekleyecek farklı türde görsellerin kullanımını açıklamaktadır. Çalışmada tasarlanan kriter setine göre deprem haberi olmasına rağmen depreme dair görüntü içermeyen, yalnızca canlı yayın ya da son dakika haberi olan ve infografik bulunan haberler “Görüntü Yok” olarak kodlanmıştır. Her iki deprem için de üretilen haberlerin yarısını radyo içeriklerinin oluşturduğu düşünülerek yorumlanması gereken tabloya göre radyo haberleri dışında görüntü kullanımı içermeyen haber sayısının hayli düşük olduğu söylenebilir. İstanbul için 611, İzmir için ise 933 haberde depreme dair herhangi bir görüntü kullanılmadığı; haberde yalnızca anonstan, yazılı bilgilendirmeden ya da son dakika aktarımlardan faydalandığı söylenebilir. Buna göre İstanbul depremi döneminde 553 haber hem metin hem de metne ek olarak farklı türde görsellerin kullanıldığı haberlerden oluşmaktadır. İzmir depremi döneminde ise yalnızca haber sunumundan oluşan haberlerin, toplamın %51,2’sini oluşturan 933 habere karşılık geldiği anlaşılmaktadır. Haber sunumuna ek olarak farklı türde görsellerin kullanıldığı haberlerden oluşan “Görüntü var” çerçevesinde ise toplam 889 haber (%48,8) üretilmiştir. Görüntülü haberlerde yer verilen görüntünün niteliği açısından ise şu yöndeki bulgulara ulaşılmıştır: Hem İstanbul (yüzde 58,7) hem İzmir (yüzde 64) depremine yönelik kullanılan görüntülerin büyük bir çoğunluğu depremi betimlemeyi amaçlamaktadır. Bilgilendirici/eğitici türdeki görüntülerin kullanımı ise betimleyici görüntülere kıyasla İstanbul depremi için yüzde 41,3 ve İzmir depremi için yüzde 36’lık bir orana denk gelmektedir.

Tablo 5: Deprem haberlerinde kullanılan görselin içeriği

Görselin İçeriği	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Deprem Anı	176	14,4	241	11,9
Deprem Sonrası	314	25,7	686	34,0
Arşiv Görüntüleri	110	9,0	120	5,9
Canlandırma Animasyon	78	6,4	34	1,7
Canlı Yayınlar	153	12,5	332	16,5
Konuşan Kişinin Görüntüsü	391	32,0	605	30,0
Toplam	1222	100,0	2018	100,0

Tablo 5’teki veriler depreme yönelik televizyon haberlerinde yer verilen görsel materyalin türü ve içeriğini gösterir frekans analizinden oluşmaktadır. Deprem meydana gelmeden önce herhangi bir depremi konu edinen haberler ile deprem meydana geldikten sonra ilgili depremlere ilişkin hazırlanan haberlerde görsel kullanımı incelenmiştir. Radyo teknolojisi gereği görüntü kullanımına imkân vermemesi ve haberlerin doğrudan televizyondan aktarılması bu tabloda yalnızca televizyon verilerinin işlenmesinin gerekçesini oluşturmaktadır. Buna göre 26 Eylül 2019 tarihli İstanbul depreminde, konuşan kişinin görüntüsü olarak kodlanan; habere konu ya da konuk edilen veya görüşlerine yer verilen kişinin kendi görüntüsünün aktarıldığı görsel türü %32,0 oranıyla öne çıkmaktadır (n=391). Ardından ikinci sırada 314 haberle deprem sonrası hasar ve çalışmaları içeren görseller, deprem anını içeren –güvenlik kameraları, vatandaşın kaydettiği görüntüler, Mobese kayıtları vb.- haberler ise 176 haber sıklığıyla üçüncü sırada görülmektedir. 30 Ekim 2020 tarihinde gerçekleşen İzmir depreminde ise en sık başvurulan görsel içeriğin deprem sonrasını içeren; yıkıntı, hasar, arama kurtarma çalışmaları gibi görüntüleri kapsayan “deprem sonrası” (n=686) kategorisi olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada ayrıca radyo ve televizyonda yayınlanan depreme yönelik haberlerde ses kullanımı da analiz edilmiştir. İstanbul depremi için yayınlanan toplam 1.164 haberin 167’sinde ve İzmir depremi için yayınlanan toplam 1.822 haberin 763’ünde ses kullanımı olduğu tespit edilmiştir. İçerik analizinde “ses kullanımı” sadece haberin ya da sunucunun sesini değil, ayrıca haberin içeriğinde yer verilen görüntülerin, vatandaşların, ekiplerin ya da çalışmaların sesini de temsil etmektedir.

Tablo 6: Deprem haberlerinde ses kullanımı ve niteliği

Sesin Niteliği	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Çığlık, Endişeli, Telaşlı İnsan Sesleri	94	56,3	271	35,5
Ses Efektleri (yıkım sesleri vb.)	35	21,0	77	10,1
Müdahale ve Ekip Sesleri	36	21,6	386	50,6
Telsiz Konuşmaları	2	1,2	29	3,8
Toplam	167	100,0	763	100,0

Deprem meydana gelmeden önce herhangi bir depremi konu edinen haberler ile deprem meydana geldikten sonra ilgili depremlere ilişkin hazırlanan haberlerde kullanılan sesin kullanımı ve niteliği incelenmiştir. Tablo 6'da yer verilen oran ve sıklık verileri doğrultusunda İstanbul depremine yönelik haberlerin özellikle çığlık-endişeli ve telaşlı insan sesleri içerdiği (n=94) görülmektedir. Hemen ardından 36 haberde acil müdahale ve ekip seslerine; 35 haberde ise yıkımdan, sarsıntıdan ya da doğal kaynaklardan oluşan seslerin efekt olarak kullanılması gündeme gelmiştir. 30 Ekim 2020 tarihli İzmir depremine yönelik yayınlanan haberlerde ise acil müdahale ve ekip sesleri 386 haberle en sık başvurulan kategori olmuştur. Ardından çığlık, endişeli – telaşlı insan seslerine yer verilmiş (n=271) ve ses efektlerini kapsayan haberler ise 77 haberle üçüncü sıraya yerleşmiştir.

Tablo 7: Deprem haberlerinde müzik kullanım sıklığı

Müzik Kullanımı	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Müzik Yok	1103	94,8	1718	94,3
Müzik Var	61	5,2	104	5,7
Toplam	1164	100,0	1822	100,0

Tablo 7 deprem haberlerinde müzik kullanım sıklığına işaret etmektedir. Buna göre İstanbul depremine yönelik haberlerin yalnızca 61'inde müzikal öğeler kullanılırken bunların toplam yüzde 92,3'ünde gerilim müziği tercih edilmiştir. Enstrümantal/klasik müzik kullanım oranı ise yüzde 7,7'dir. Toplam 123 haberin yarısından çoğu (%53,7) gerilim müziği içermektedir. Enstrümantal/klasik müzik kullanım oranı yüzde 3,3 iken halk müziği öğelerinin kullanım oranı yüzde 43'dür.

Tablo 8: Haber içeriğinde yer verilen istatistik verileri ve uzmanlar

Görüşüne Başvurulan Uzmanlar ve İstatistik Veriler	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Deprembilimci	100	23,3	85	11,6
Jeolog	44	10,2	68	9,3
Risk/Afet Yönetimi uzmanı	2	0,5	4	0,5
Arama kurtarma uzmanı	18	4,2	123	16,7
Depremle ilgili bilimsel /istatistik verilere yer verme	210	48,8	330	44,9
İnşaat mühendisi	20	4,7	22	3,0

Sigortacılık sektörü temsilcileri/sigorta şirketleri/sigorta yetkilileri	4	0,9	8	1,1
Şehir planlama uzmanları	2	0,5	0	0
Diğer	30	7,0	95	12,9
Toplam	430	100,0	735	100,0

Tablo 8'i oluşturan veriler; ilgili televizyon haberleri ve eşzamanlı üretildiği tespit edilen radyo haber bültenlerinin depreme yönelik haberlerinde görüşüne yer verilen uzmanları, yetkilileri ve içeriğinde bilimsel/istatistik veri bulunan haberleri temsil etmektedir. Buna göre İstanbul depremine ilişkin haberlerin %48,8'inde (n=210) bilimsel ve/veya istatistik veriler kullanılmıştır. Uzman görüşlerine yer verme sıklığı ise en çok deprembilimciler üzerinde yoğunlaşmıştır (n=100). Analizde nadiren rastlanan teknoloji uzmanı, rektör, akademisyen, gayrimenkul danışmanı, müteahhit, oda/meslek birliği başkanı şeklindeki uzmanlar ise diğer kategorisinde kodlanmıştır. İzmir depreminde de benzer dağılım dikkat çekmekle birlikte uzman görüşüne yer verme oranları farklılık göstermektedir. İzmir depremi özelinde depreme ilgili bilimsel ve istatistiksel verilere İstanbul depremine benzer şekilde yoğun yer verildiği tespit edilmiştir. Deprem haberlerinin %44,9'unda (n=330) bilimsel ve/veya istatistik veriler kullanılmıştır. Uzmanlık alanlarında ise İstanbul depreminden farklı olarak arama kurtarma uzmanları ön plana çıkmıştır (n=123).

Aşağıda depreme yönelik haberlerde riskin vurgulanmasına, risk yönetimi ve kriz yönetimi arasındaki farkın bildirilmesine, tatbikatların ve afete yönelik toplantıların haberleştirilmesine yönelik içeriklerin frekans analizi tablosu yer almaktadır:

Tablo 9: Deprem riskinin yönetimine ilişkin içeriklere yer verme sıklığı

Haberin Yer Verdiği İçerik Türü	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Risk yönetimi ile ilgili toplantı/konferans/bilimsel etkinlik haberlerine yer verme	14	4,0	10	3,2
Deprem riski yönetimine ilişkin hukuki düzenleme haberi/önerisine yer verme	26	7,3	74	23,9
Risk yönetimi/iletişimine ilişkin bilgiye/öneriye yer verme	22	6,2	6	1,9
Risk yönetimi ile ilgili diğer ülkelerin uygulamaları hakkında içerikler	10	2,8	0	0
Haberde risk yönetimi ile kriz yönetiminin farkı konusunda farkındalık	82	23,2	26	8,4
Deprem tatbikatlarının haberleştirilmesi	26	7,3	6	1,9
Afet toplanma alanları ile ilgili içerikler	76	21,5	8	2,6
Kentsel dönüşümüne ilişkin içerikler	98	27,7	179	57,9
Toplam	354	100,0	309	100,0

Televizyon ve radyo haberlerinin yaşanan İstanbul depreminden önce ve sonra; deprem, risk, kriz, afet, tatbikat gibi içerikleri üretme ve yayınlama sıklığını işaret eden Tablo 9, İstanbul depremi özelinde kentsel dönüşüm içeriklerinin sıkça üretildiğini göstermektedir (n=98). İkinci sırada ise %23,2 orana karşılık gelen 82 haber sayısı ile “risk yönetimi ile kriz yönetimi arasındaki farka ilişkin” içerikler yer almaktadır. İzmir depremi özelinde ise kentsel dönüşüm içeriklerinin sıkça üretildiği saptanmıştır (n=179). İkinci sırada, %23,9 orana karşılık gelen 74 haber sayısı ile deprem riski yönetimine ilişkin hukuki uygulamaların, değişikliklerin, öneri ve ihmallerin aktarıldığı içerikler yer almaktadır.

Tablo 10: Riskin önlenmesi ve azaltılması için sorumluluk atfedilen kişi ve kurumların haber içeriğinde bulunma sıklığı

Sorumluluk Atfedilen Kişi ve Kurumlar	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla sivil toplum kuruluşlarının sorumluluklarıyla ilgili içerikler	12	2,8	10	1,7
Kamu kurum ve kuruluşlarının sorumluluklarıyla ilgili içerikler	148	34,1	168	28,8
Yerel yönetimlerin sorumluluklarıyla ilgili içerikler	74	17,1	106	18,2
Medyanın sorumluluklarıyla ilgili içerikler	14	3,2	5	0,9
Toplumun sorumluluklarıyla ilgili içerikler	130	30,0	200	34,3
Üniversitelerin sorumluluklarıyla ilgili içerikler	16	3,7	18	3,1
İnşaat sektörünün sorumluluklarıyla ilgili içerikler	40	9,2	76	13,0
Toplam	434	100,0	583	100,0

Tablo 10 depreme yönelik haberlerin, riskin azaltılması ya da engellenmesi konusunda sorumluluk atfedilen kişi ve kurumlara ne sıklıkta yer verildiğini gösterir nitelikte verilerden oluşmaktadır. Tablonun göze çarpan ilk verisi ise depreme yönelik risklerin azaltılması bağlamında sorumluluğun en sık topluma ve kamu kurumlarına atfedilmesidir. İzmir depremi özelinde de tablonun öne çıkan ilk bulgusu depreme yönelik risklerin azaltılması bağlamında sorumluluğun en çok kamu kurumlarına ve topluma atfedilmesidir. Toplam içeriğin %63,1’ini oluşturan 368 haber, medyanın topluma ve kamu kurumlarına risk önleme noktasında önemli bir görev yüklediğini bildirmektedir.

Tablo 11: Deprem haberlerinde depremin etkilerinin ele alınış biçim ve sıklığı

Deprem Olması Halinde Meydana Gelebilecek Etkilere İlişkin İçerikler	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	f	%	f	%
Depremelerin toplumsal etkileriyle ilgili içerikler	391	51,2	417	51,9
Kültürel mirasa etkileriyle ilgili içerikler	4	0,5	10	1,2
Milli güvenlik konusunda etkileriyle ilgili içerikler	8	1,0	8	1,0
Ülke ekonomisine etkileriyle ilgili içerikler	32	4,2	104	13,0

Toplum psikolojisine etkileriyle ilgili içerikler	252	33,0	244	30,4
İletişim süreçlerine etkileriyle ilgili içerikler	76	10,0	20	2,5
Toplam	763	100,0	803	100,0

Deprem toplumsal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve milli güvenlik çerçevelerinde yaratacağı muhtemel etkilerin; televizyon haberlerinde ve eşzamanlı olarak radyo haberlerinde yer bulma sıklığını gösteren Tablo 11’de İstanbul depremi odağında kendine en az sıklıkta yer bulabilen içeriğin %0,5 ile kültürel mirasa etkisi olduğu görülmektedir. Öte yandan depremin toplumsal etkilerine yönelik içerikler %51,2 oranıyla en sık dile getirilen içeriklerin başında gelmektedir (n=391). İzmir depreminde ise en az yer verilen içeriğin %1 ile depremin “milli güvenlik etkisi” olduğu görülmektedir. Öte yandan depremin toplumsal etkilerine yönelik içerikler %51,9 oranıyla en sık dile getirilen içeriklerin başında gelmektedir (n=417).

Tablo 12: Haber metni temalarının tarihlere göre dağılımı

Haberin Teması	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	Tarih Aralığı			
	26.08.2019 – 25.09.2019 Deprem Öncesi	26.09.2019 – 26.10.2019 Deprem Sonrası	30.09.2020 – 29.10.2020 Deprem Öncesi	30.10.2020 – 30.11.2020 Deprem Sonrası
Açıklama	77	487	62	762
İddia	10	112	22	246
Eleştiri	6	159	14	235
Korku/Panik	46	309	20	346
Analiz	12	134	19	165
Bilgilendirme	127	831	68	1126
Uyarı	26	183	17	224
Örneklendirme/Kıyaslama	14	30	2	24
Dramatize Etme/Hikâyeleştirme	4	76	8	514
Toplam	322	2321	232	3642

İstanbul ve İzmir depremlerinde yapılan haberlerin temaları yukarıdaki tablo ile deprem öncesi ve deprem sonrası dönem için karşılaştırılmıştır. Depremlerden önce ve sonra en çok kullanılan tema bilgilendirmedir. İzmir depremi sonrasında ise en büyük artışın gerçekleştiği tema 64,25 kat ile dramatize etme/hikâyeleştirme temasıdır. İzmir depremi sonrası en çok artan tema olan dramatize etme/hikâyeleştirmede ise İstanbul depreminin sonra 19 katlık bir artış görülmüştür. Oranlardaki bu farkın İstanbul depreminin aksine İzmir depreminin sonra enkaz altında kalan ya da hayatlarını kaybeden depremedelerin varlığı ve sayısının çokluğu oldukça etkili olmuştur. Haber sunumunda kullanılan seslerde ve görüntülerde “dehşet, felaket” gibi kelimelerin bulunup bulunmadığı, korku ve panik içeren unsurlara yer verilip verilmediği bu kategori içerisinde incelenmiştir.

Tablo 13: Ses kullanımının tarihlere göre dağılımı

Ses Kullanımı	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	Tarih Aralığı			
	26.08.2019 – 25.09.2019 Deprem Öncesi	26.09.2019 – 26.10.2019 Deprem Sonrası	30.09.2020 – 29.10.2020 Deprem Öncesi	30.10.2020 – 30.11.2020 Deprem Sonrası
Çığlık, Endişeli, Telaşlı İnsan Sesleri	14	80	6	265
Yıkıntı vb. Ses Efektleri	4	31	7	70
Acil Müdahale Ekip Sesleri	8	28	4	382
Telsiz Konuşmaları	0	2	0	29
Toplam	26	141	17	746

Tablo 13'te gösterilen ses kullanımı verileri İstanbul depreminden sonrası incelenen 1031 haberin 80'inde çığlık, endişeli, telaşlı insan seslerine yer verilmiştir. Bu kategoride deprem öncesi kullanım ise 14'tür. İzmir depremi sonrasında ise deprem öncesinde ses kullanımı oldukça az seviyede iken deprem sonrasında büyük bir artış gözlemlenmiştir.

Tablo 14: Uzman görüşüne yerme ve veri aktarma sıklığının tarihlere göre dağılımı

Uzman Görüşü ve Veri Aktarımı	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	Tarih Aralığı			
	26.08.2019 – 25.09.2019 Deprem Öncesi	26.09.2019 – 26.10.2019 Deprem Sonrası	30.09.2020 – 29.10.2020 Deprem Öncesi	30.10.2020 – 30.11.2020 Deprem Sonrası
Deprembilimci	26	74	10	75
Jeolog	2	42	2	66
Risk/Afet Yönetimi uzmanı	0	2	0	4
Arama kurtarma uzmanı	4	14	1	122
Depremle ilgili bilimsel /istatistik verilere yer verme	17	193	29	301
İnşaat mühendisi	4	16	0	22
Sigortacılık sektörü temsilcileri/sigorta şirketleri/sigorta yetkilileri	0	4	0	8
Şehir planlama uzmanları	0	2	0	0
Diğer	2	28	14	81
Toplam	55	375	56	679

Tablo 14'te görüldüğü üzere uzman görüş sayıları İstanbul depreminden sonra 55'ten 375'e, İzmir depreminden sonra ise 56'dan 679'a yükselmiştir. Her iki depremden sonra en çok depremle ilgili bilimsel/istatistik verilere yer verme oranında artış olmuştur. Diğer olarak belirtilen kategoride ise psikolog, mimar, avukat gibi uzmanlar yer almaktadır ancak yoğunluk olarak oldukça az sayıda oldukları için her biri için ayrı bir kategori açılmamıştır.

Tablo 15: Risk yönetimi ile ilgili içeriklerin tarihlere göre dağılımı

	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	Tarih Aralığı			
	26.08.2019 – 25.09.2019 Deprem Öncesi	26.09.2019 – 26.10.2019 Deprem Sonrası	30.09.2020 – 29.10.2020 Deprem Öncesi	30.10.2020 – 30.11.2020 Deprem Sonrası
Risk Yönetimi ile İlgili İçerikler				
Risk yönetimi ile ilgili toplantı/konferans/bilimsel haberlerine yer verme	0	14	0	10
Deprem riski yönetimine ilişkin hukuki düzenleme haberi/önerisine yer verme	0	26	2	72
Risk yönetimi/iletişimine ilişkin bilgiye/öneriye yer verme	0	22	2	4
Risk yönetimi ile ilgili diğer ülkelerin uygulamaları hakkında içerikler	4	6	0	0
Haberde risk yönetimi ile kriz yönetiminin farkı konusunda farkındalık	10	72	8	18
Deprem tatbikatlarının haberleştirilmesi	2	24	2	4
Afet toplanma alanları ile ilgili içerikler	6	70	2	6
Kentsel dönüşüme ilişkin içerikler	8	90	22	157
Toplam	30	324	38	271

Deprem ile ilgili risk yönetimine yönelik yapılan faaliyetleri konu alan haberlerin deprem öncesi ve sonrasında yaygın sıklığına ilişkin karşılaştırmalı analiz yukarıdaki tabloda yer almıştır. İstanbul depremi öncesi kategori ile ilgili toplam 30 haber yapılmışken deprem sonrasında bu sayı 324'e yükselmiştir. İstanbul depreminden önce en fazla haberi yapılan içerik 10 haber ile haberde risk yönetimi ile kriz yönetiminin farkıdır. İzmir depreminden önce haberde risk yönetimi ile kriz yönetiminin farkı konusu 8 defa işlenmişken, deprem sonrasında 18 kez haber konusu olmuştur. Her iki deprem sonrası kentsel dönüşüme ilişkin içeriklerin sayısında artış olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 16: Riskin engellenmesine ilişkin sorumluluk atfedilen aktörlerle ilgili içeriklerin tarihlere göre dağılımı

Riskin Engellenmesine İlişkin Sorumluluk Atfedilen Aktörler	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	Tarih Aralığı			
	26.08.2019 – 25.09.2019 Deprem Öncesi	26.09.2019 – 26.10.2019 Deprem Sonrası	30.09.2020 – 29.10.2020 Deprem Öncesi	30.10.2020 – 30.11.2020 Deprem Sonrası
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla STK'ların sorumluluklarıyla ilgili	0	12	0	10
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının sorumluluklarıyla ilgili	14	134	20	148
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla yerel yönetimlerin sorumluluklarıyla ilgili	6	68	8	98
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla medyanın sorumluluklarıyla ilgili	0	14	3	2
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla toplumun sorumluluklarıyla ilgili	20	110	12	188
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla üniversitelerin sorumluluklarıyla ilgili	2	14	4	14
Riskin engellenmesi/azaltılması amacıyla inşaat sektörünün sorumluluklarıyla ilgili	6	34	6	70
Toplam	48	386	53	530

Yukarıda yer alan tabloda deprem öncesinde sorumluluk alması gereken ve riskin azaltılmasıyla sorumlu tutulanların medyaya yansımaları incelenmiştir. İstanbul depremi öncesi konu ile ilgili 48 haber arasında 20 tanesi toplumun sorumlulukları kategorisine aittir. İkinci olarak 14 haber ile kamu kurum ve kuruluşlarının sorumlulukları ile ilgili haberler yapılmıştır. Deprem sonrasında ise en büyük sorumluluk sırası ile kamu kurum ve kuruluşları, toplum, yerel yönetimler ve inşaat sektörü olmuştur. İzmir depremi öncesinde yer alan 53 haber içinden en çok kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili haber yapılmıştır (n=20). Ardından ise toplum sorumluluğu, üçüncü olarak ise yerel yönetimlerin sorumlulukları yer almıştır. Deprem sonrasında ise sorumluluk yönünden 188 haber ile toplum, 148 haber ile kamu kurum ve kuruluşları, 98 haber ile yerel yönetimler ve 70 haber ile inşaat sektörü sıralaması gündeme gelmiştir.

Tablo 17: Depremlerin etkilerine ilişkin içeriklerin tarihlere göre dağılımı

Depremin Etkilerine İlişkin İçerikler	İstanbul Depremi		İzmir Depremi	
	Tarih Aralığı			
	26.08.2019 – 25.09.2019 Deprem Öncesi	26.09.2019 – 26.10.2019 Deprem Sonrası	30.09.2020 – 29.10.2020 Deprem Öncesi	30.10.2020 – 30.11.2020 Deprem Sonrası
Depremlerin toplumsal etkileri	22	369	19	398
Depremlerin kültürel mirasa etkileri	0	4	4	6

Depremlerin milli güvenlik konusunda etkileri	0	8	0	8
Depremlerin ülke ekonomisine etkileri	2	30	6	98
Depremlerin toplum psikolojisine etkileri	22	230	8	236
Depremin iletişim süreçlerine etkileri	0	76	0	20
Toplam	46	717	37	766

Tablo 17'ye göre İstanbul depremi öncesinde depremin toplumsal etkileri ile toplum psikolojisine etkilerine atf yapıldığı dikkat çekmektedir. İstanbul depremi sonrasında ise depremin etkilerine yönelik haber sayılarında artış görülmüştür. Deprem sonrası en büyük etki vurgusu 1031 haber içerisinden 369 haber ile toplumsal etkiler olmuştur. İzmir depremi öncesine bakıldığında yapılan toplam 78 haberden 37'si depremin olası etkilerine yer vermiş ve en büyük etki 19 haber ile toplumsal etki olmuştur. Deprem sonrasında ise yapılan toplam 1.744 haber arasından 398'i yine ilk sırada olan depremlerin toplumsal etkileri üzerine olmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Risk iletişimi ve riskin önlenmesine yönelik farkındalığın artırılması bağlamında radyo ve televizyon yayıncılığının rolü ve önemine dair verilerin analiz edildiği bu çalışma göstermiştir ki mevcut durumda Türkiye'de yayıncılık faaliyetlerini sürdüren radyo ve televizyon kuruluşları, riskin öncelenmesine ilişkin özel bir tercih ve yaklaşım sergilememektedir.

Ülke açısından daimî bir risk oluşturan 'deprem' afetinin rutin medya pratiğinde yer almadığı; yıllık tiraj raporlarına göre ana akım medyanın büyük bir çoğunluğunu oluşturan yayın kuruluşlarının deprem olmadan önce konuya ilişkin haber ya da uyarılara yer vermediği; yalnızca ülkede ya da çevre coğrafyalarda yaşanan depremleri aktardığı ve depremlere yönelik farkındalık oluşturulması noktasında özel bir çaba göstermediği belirlenmiştir.

Araştırmanın bulgularından hareketle; Türkiye'de geleneksel yayıncılık anlayışında risk iletişimine gereken önemin verilmediğini, "aydınlatma ve bilgilendirme" işlevlerinin "risk ve afet" çerçevesinde yerine getirilmediğini ve afetler meydana gelmeden önce gerekli uyarıların dolaşıma sokulmasını gerektiren proaktif tutumun sergilenmediğini söylemek mümkündür. Öyle ki depreme yönelik üretilen içerikler tarihe göre filtrelendiğinde İstanbul depremi gerçekleşmeden önce yapılan "deprem haberi" sayısı, deprem gerçekleştikten sonra –büyük kısmı deprem yaşandığı gün olmakla birlikte- on katına çıkmıştır. Aynı haberlerin İzmir depremi çerçevesinde 20 katından daha fazla bir artış gösterdiği gözlenmiştir.

Analiz sonucunda görsel ve işitsel haberlerin riske yönelik olmanın aksine, gerçekleşmiş olan afete yönelik olduğu tespit edilmiş ve haberlerin çok büyük çoğunluğunun "Açıklama" ile "Bilgilendirme" temalarına dâhil olduğu görülmüştür. Olayın aktarılması, detayların sunulması ve yaşanan korku/panik duygularının öne çıkarılması gibi özellikler taşıyan bu haberlerin riski anımsatmak ve önlem almaya teşvik etmek gibi yönlerinin bulunmadığı saptanmıştır. Yakın gelecekte gerçekleşmesi muhtemelen risk durumlarına işaret eden haber içerikleri ise istisnai denebilecek azınlıkta kalmıştır.

Medyanın yaşanan afete yönelik ilgisinin, depremde ortaya çıkan can ve mal kaybı ile oluşan hasarın büyüklüğüne göre değişim gösterdiği de analizin önemli sonuçlarından biri olarak görülmektedir. Depremin şiddeti ve hasarı arttıkça medyanın gündeminde kalma süresi ve sıklığında da artış saptanmaktadır. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırmanın bulguları alanda daha önce gerçekleştirilmiş olan araştırmalar (Yüksel, 1999; Erdoğan, 2006; Kolukırcık & Tuna, 2009) ile bu yönlerden benzerlik taşımaktadır.

İlgili literatürün de işaret ettiği gibi; medyanın izlerkitleye "ne hakkında" ya da "neye ilişkin" düşünmesi gerektiğini aktarma noktasında sahip olduğu güç de göz önüne alındığında Türkiye'de geleneksel yayıncılığın deprem riskine ilişkin bir gündem oluşturma refleksi göstermediğini söylemek mümkün hale gelmektedir.

Ana akım medyanın gündeminde tutacağı riskli durumların medya tüketicileri üzerinde doğrudan etki oluşturacağı bir gerçektir. Bu yolla riske yönelik farkındalık oluşturulması ve hasarın minimize edilmesi de mümkün olacaktır. Öte yandan medyada yer alan deprem haberlerinin ne şekilde üretildiği ve hangi çerçeveden sunulduğu da önemli bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Özellikle kaybın ve hasarın büyük olduğu İzmir depremi özelinde saptanan bu durum deprem haberlerinde belirli görsel işitsel kalıpların kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. Öyle ki dolaşıma sokulan haberlerin üçte biri “Hikâyeleştirme/Dramatizasyon” temasına dâhildir. Afet anına yönelik görüntüler, yıkıntı görselleri, çığlık ve olay anına ait kurtarma ekiplerinin sesleri, enstrümantal (sözsüz) müzikler ve korku ile paniğin öne çıktığı bu özel “deprem sunum biçimi”, depremin estetize edildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yoğunluklu olmasa da İzmir depremi görüntülerinin, 1999 Gölcük depremine ait arşiv görüntüleriyle eşzamanlı verilmesi de yine risk iletişimi ve farkındalığını yükseltmek veya izleyicinin zihnine hitap etmenin aksine onun duygularına yönelik yeniden üretim biçimi olarak öne çıkmaktadır. Özetle depremin ve yakın geleceğe dair risklerin, medya organlarının gündeme alınmadığı; afet yaşandıktan sonra üretilen haberlerin ise bilinçlendirme amacı gütmeye saptanmıştır.

Analizin ilgi çekici bulgularından biri de medyada yer alan haberlerde, afet ve deprem durumlarına karşı “riskin azaltılmasına yönelik sorumluluğun” atfedildiği aktörlerdir. İlgili kategori üzerinden incelenen haberlerde ortaya çıkan sonuçlara göre, geleneksel yayıncılıkta riskli durumlara karşı sorumluluk almak öncelikle kamu kurumlarının göreviyken, hemen ardından sorumlu tutulan diğer unsurun “toplum” olduğu saptanmıştır. Ayrıca, riskin önlenmesi kapsamında sorumluluk yüklenen aktörler sıralamasında en alt sıralarda medya sektörünün yer alması, eleştirilebilir olmakla birlikte medyanın toplumsal görev, sorumluluk ve işlevlerindeki sapmanın ulaştığı boyut açısından tartışılmayı gerektirmektedir. Çalışma boyunca tekrar tekrar vurgulandığı üzere, medyanın aydınlatıcı ve bilinçlendirici misyonu üzerinden yorumlandığında medya sektörünün topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmediği, riskli durumlara ya da alınması gereken önlemlere dair herhangi bir söylem üretmediği ve kendini bu bağlamda sorumlu görmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Özetle Türkiye’de geleneksel yayıncılık faaliyetleri yürüten kurum ve kuruluşlar gündemine almadığı, halkı bilinçlendirmediği ve önlemlerini aktarmadığı risklere ve afetlere karşı, izlerkitlenin bilinçlenmesini ve sorumluluk almasını beklemek gibi anlaşılması güç bir anlayış içindedir.

Sonuç olarak risk iletişiminde geleneksel medyanın rolüne ve konumuna yönelik incelemelerin yürütüldüğü bu çalışmada saptanmıştır ki ana akım televizyon kanalları risk iletişimi bağlamında herhangi bir çalışma yürütmekte ve afetler meydana gelmeden bu durumları gündemine dahi almamaktadır. Doğa olayları yaşanmadan öncesine yönelik herhangi bir söylemin dolaşıma sokulmadığı geleneksel yayıncılık faaliyetleri yalnızca yaşanmış felakete ilişkin bilgi ve detayları sunmakta, sorumlu ya da yetkili kişilerin açıklamalarını iletmekte ve sorumluluk alması gereken kişi ve kurumları işaret ederek iletişim süreçlerini yürütmektedir. Ayrıca, 1999 depreminden bu yana deprem çantalarında mutlaka bulunması gerektiği söylenen radyo; deprem, risk ve afet gibi konularda özgün içerikler sunmanın aksine televizyon kanallarından aktarılan yayınları sadece yeniden iletir durumdadır. Çalışmanın bulguları göstermektedir ki Türkiye’de yürütülen geleneksel yayıncılık faaliyetlerinde risk iletişimine dair içerik geliştirilmemekte; yalnızca yaşanan afetlerden sonra estetize edilmiş, hikâyeleştirilmiş, hatta bir boyutuyla politize edilmiş kısmi bilgilendirme yapmaktadır.

Gelecek çalışmalarda, farklı risk kategorileri bağlamında medyanın risk iletişimindeki rolünü ve yaklaşımını ele alan araştırmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçlarının radyo ve televizyon yayını yapan medya kuruluşlarının deprem riski iletişimine yönelik rol ve sorumluluklarının farkına varması açısından yol gösterici olması da beklentiler arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Akmeşe, Z. (2020). Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Çerçeveleme: Türk Telekom Reklam Filmi Örneği. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 5(1), 37-49. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mbsjcs/issue/53358/702249>
- Atabek, N. & Uztuğ, F. (1998). Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 15(15), 96-105. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ekurgu/issue/16248/170373>
- Ball-Rokeach, S. & DeFleur, M. L. (1976). A Dependency Model of Mass-Media Effects. *Communication Research*, 3(1), 3-21.
- Covello, V. T., Winterfeldt, D. V. & Slovic, P. (1986). Risk Communication: A Review of the Literature. *Risk Abstracts*, 84(3), 171-182.
- Entman, R. M. (1991). Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication*, 41(4), 6-27. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1991.tb02328.x>
- Entman, R. M. (1993). Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Erdoğan, İ. (2006). Türkiye’de Ulusal ve Yerel Gazetelerin Habercilik Anlayışları: Deprem Haberlerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Selçuk İletişim*, 4 (3), 51- 64.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge: Harvard University Press.
- Heath, R. L. & O’Hari, H. D. (2009). *The Significance of Crisis and Risk Communication*. New York: Routledge.
- Holsti, O. R. (1969). *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Boston: Addison Wesley Publishing Company.
- İrvan, S. (2001). Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 69-108.
- Kim, S.-H., Carvalho, J. P., & Davis, A. C. (2010). Talking about Poverty: News Framing of Who is Responsible for Causing and Fixing the Problem. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 87(3-4), 563–581. <https://doi.org/10.1177/107769901008700308>
- Kolukırcık, S., & Tuna, M. (2009). Türk Medyasında Deprem Algısı: Marmara Depremi Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 8 (28), 286- 298.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis An Introduction to Its Methodology*. California: Sage Publications.
- Lynch, J. & McGoldrick, A. (2007). Peace Journalism. C. Webel & J. Galtung (Eds.), *Handbook of Peace and Conflict Studies* (pp. 248). New York: Routledge.
- McCombs, M. E. & Shaw, D. L. (1972). The Agenda-Setting Function of Mass Media. *The Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187. <http://www.jstor.org/stable/2747787>
- McLuhan, M. (2014). *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu* (Çev. G. Ç. Güven). İstanbul: YKY Yayınları.
- McQuail, D. & Windahl, S. (1993). *İletişim Modelleri* (Çev. K. Yumlu). İstanbul: İmge Kitabevi.

- Morgan, M. G., Fischhoff, B., Bostrom, A. & Atman, C. J. (2002). *Risk Communication: A Mental Models Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özarlan, H. & Güran, M. S. (2015). İletişim Araştırmalarında Çerçeveleme Paradigması: Son Döneme Ait Bir İnceleme. *Selçuk İletişim*, 8(4), 32-48.
- Pan, Z. (2008). Framing of the News. In W. Donsbach (Ed.), *The International Encyclopedia of Communication*, (pp. 1869-1873). New Jersey: Blackwell Publishing Ltd.
- RİAK. (2021). Rating Sonuçları. <http://riak.com.tr/rating-sonuclari> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2021).
- Scheufele, D. A. & Tewksbury, D. (2007). Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. *Journal of Communication*, 57, 9-20. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9916.2007.00326.x>
- Severin, W. J. & J. W., Tankard Jr. (2001). *Communication Theories: Origins, Methods and Uses in The Mass Media*. Boston: Addison-Wesley Publish.
- Smillie, L. & Blissett, A. (2010). A Model for Developing Risk Communication Strategy. *Journal of Risk Research*, 13(1), 115-134.
- TİAK. (2021). Aylık Raporlar. <https://tiak.com.tr/tablolalar> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2021).
- Toker, H. (2016). Doğal Afetler, İletişim ve Medya. Karaman Z. T., Altay A. (Ed.), *Bütünleşik Afet Yönetimi* içinde. (s. 249-277). İzmir: İlkem Yayınları.
- Turancı, E. (2010). Risk İletişiminde Kitle İletişim Araçlarının Kullanımı ve Risk İçerikli Mesajların Oluşturulması Sürecine Yönelik Bir Değerlendirme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 14, 87-104.
- Vasterman, P., Yzermans, C. J., & Dirkzwager, A. J. E. (2005). The Role of the Media and Media Hypes in the Aftermath of Disasters. *Epidemiologic Reviews*, 27(1), 107-114. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxi002>.
- Yeşil Tekeli, S. (2016). Role of Written Media in Risk Communication: Earthquake Risk Communication in Turkey. *6th International Disaster and Risk Conference*, 28 August-01 September, 2016, Davos, Switzerland.
- Yüksel, E. (1999). Türk Basınının Deprem Felaketi Karşısındaki Tutumu: Kobe ve Dinar Depremleri Üzerine Bir Sunum Analizi Çalışması. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 16, 175- 184
- Weaver, D. H. (2007). Thoughts on Agenda Setting, Framing, and Priming. *Journal of Communication*, 57(1), 142-147.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zemp, H. (2010). Natural Hazards: Changing Media Environments and the Efficient Use of ICT for Disaster Communication. In Asimakopoulou, Eleana., and Bessis, N., *Advanced ICTs for Disaster Management and Threat Detection: Collaborative and Distributed Frameworks*. (p. 46-64). Hershey, PA: IGI Global.

- **Etik kurul onayı:** Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.
- **Yazar katkı oranları:** “Risk İletişimi Bağlamında Deprem Haberlerinin Çerçeveselmesi: Radyo ve Televizyonda Deprem Temsili” başlıklı bu çalışmada yazarların tümü eşit oranda (%8,33) katkı sağlamıştır.
- **Çıkar çatışması:** Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

-
- **Ethics committee approval:** There is no need for ethics committee approval.
 - **Author contribution rate:** Author Contribution Rates: All authors contributed equally (8.33%) to this study titled “Framing Earthquake News in the Context of Risk Communication: Representation of Earthquake on Radio and Television”.
 - **Conflict of interest:** There is no conflict of interest.

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.
This study was carried out in accordance with research and publication ethics.